

Przestępczość nieletnich w aglomeracjach na przykładzie miasta Legnicy

---

Abstract. *Juvenile delinquency in municipal agglomeration based on example from Legnica.* Juvenile delinquency is a quite specific phenomenon, because its source has a number of causes. Families' educational failure, pathological occurrences that take place in juvenile's family, lack of free time organization for the juvenile are worth mentioning here. Special character of this phenomenon is based also on the fact that one can fight with it only within the local area, so in the environment, where juvenile live.

The examples of such expanded local perspective on the juvenile delinquency problem are actions undertaken and initiated by Legnica city, which perceives a strong relationship often existing between families' poverty and pathologies in families, but also between situation in family and socially unaccepted juvenile's behaviour. By this reason, organizational entities which are subordinate to the President of Legnica as well as other state and social institutions undertake a number of tasks aiming at this pathological phenomenon limitation.

1) Dr Paweł Kobes, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona w Legnicy, Uniwersytet Warszawski.

1. Wprowadzenie

Problem przestępczości nieletnich jest zagadnieniem dość szczególnym, ponieważ zjawisko to determinowane jest przez wiele czynników. Warto chociażby wskazać w tym kontekście na różnego rodzaju patologie zachodzące w rodzinie czy też jej niewydolność wychowawczą, a także biedę. Ponadto należy wskazać na brak instytucji, które byłyby w stanie pomóc nieletnim w zorganizowaniu im wolnego czasu.

Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie problemu przestępczości nieletnich, z którym zmaga się miasto Legnica oraz wskazanie zadań inicjowanych przez Legnicę, zorientowanych na ograniczenie tego negatywnego zjawiska. Tym samym artykuł ma za zadanie dokonać konfrontacji postulatów nauki i praktyki w zakresie eliminowania patologicznych zachowań nieletnich z faktycznymi działaniami realizowanymi w tym zakresie na terenie miasta Legnicy. Jednocześnie, w wyniku ograniczeń redakcyjnych, analiza przestępczości i demoralizacji nieletnich będzie dokonywana pod kątem rodziny jako najważniejszego czynnika wpływającego na rozwój psychospołeczny nieletnich.

2. Rodzina jako źródło patologicznych zachowań nieletnich

Rodzina stanowi pierwsze środowisko wychowawcze i jednocześnie najważniejsze w życiu dziecka². W nim nawiązuje ono pierwsze kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia w zakresie współżycia społecznego. Stanowią one podstawę i początek rozwoju społecznego małego człowieka, rzutując niejednokrotnie w sposób dominujący na całe jego przyszłe życie³. Bezpośredni wpływ rodziców na rozwój psychiczny wiąże się z interesującym wprowadzaniem dziecka w określone, codzienne zasady życia. Początkowo dziecko bezwiednie przyjmuje zachowania zaobserwowane u najbliższych. Z czasem doniosłe stają się zabiegi wychowawcze zorientowane na kształtowanie osobowości⁴. Wzory osobowe i osobowościowe czerpane są z różnych źródeł, a przede wszystkim właśnie z rodziny. Dla młodych dzieci przedmiotem naśladowstwa i identyfikacji są głównie rodzice. Wzór starszych członków rodziny oddziałuje na nie bardzo mocno, co wynika z chęci dzieci upodobnienia się do najbliższych, silnie odczuwanej potrzeby oparcia się na nich⁵.

W opinii A. Ratajczaka z uwagi na funkcje, jakie spełnia rodzina

2) B. Kowalska-Ehrlich, *System postępowania z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie w Polsce*, [w:] B. Kowalska-Ehrlich, S. Walczak (red.), *Prawne i pedagogiczne aspekty resocjalizacji nieletnich*, PR IPSiR 1992, nr 12, s. 81.

3) K. Pospieszyl, E. Żabczyńska, *Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie*, Warszawa 1985, s. 84.

4) M. Tatala, *Rodzina w rozwoju społecznym dziecka*, Prob. Alkohol. 1998, nr 1, s. 1-2.

5) J. Raczkowska, *Na tropach rodzicielskich niepowodzeń*, Warszawa 1988, s. 178.

w życiu społecznym, stanowi ona najistotniejszy czynnik w zapobieganiu wszelkiego rodzaju zjawiskom negatywnym, w tym także przestępczości⁶.

Omawiając funkcję rodziny w procesie rozwoju dziecka, należy zwrócić szczególną uwagę na elementy patologiczne, którymi może być ona nacechowana. Patologia w rodzinie może wyrażać się w postaci: przestępczości, przemocy, nadużywaniu alkoholu przez jednego lub obojga rodziców. Występowanie tych form patologii w rodzinie szczególnie głęboko i wyraźnie odciska swoje piętno na dziecku⁷.

Z wymienionych powyżej patologii w polskich rodzinach najpowszechniej występuje alkoholizm⁸.

Za rodzinę z problemem alkoholowym uważa się tę, w której choćby jedna osoba pije w sposób przynoszący szkodę. Dotyczy to przede wszystkim rodzin, w których ktoś jest uzależniony od alkoholu⁹. Uzależnieni rodzice nie tylko dają zły przykład, pijąc alkohol i zażywając narkotyki, ale również nie są w stanie stworzyć środowiska domowego, które zapewniłoby dzieciom poczucie bezpieczeństwa. Dziecko w rodzinie z problemami alkoholowymi rozwija jedynie umiejętności niezbędne do przetrwania w anormalnym środowisku alkoholowym¹⁰. Wanda Sztander opisała pięć obronnych wzorów funkcjonowania dzieci z rodzin o problemie alkoholowym: „bohater rodzinny” – to najczęściej najstarsze dziecko, osoba pełna wyrzeczeń i poświęceń dla rodziny. Rezygnuje z własnych celów, aby godzić rodziców, kształcić młodsze rodzeństwo, nakładać na siebie liczne obciążenia, by inni mieli łatwiej; „wspomagacz” – to dziecko najbliższe wzoru współuzależnienia. Jego głównym zadaniem jest chronić alkoholika przed przykrymi skutkami picia. To on wylewa alkohol do zlewu albo przynosi go do domu, by alkoholik nie wyszedł, by się dopić. Angażuje się w poszukiwanie powodów picia i środków, które sprawiają, że alkoholik będzie pił mniej. Gdy dorośnie, zostanie żoną alkoholika lub mężem osoby uzależnionej; „wyrutek” (koziół ofiarny) – jest to dziecko szczególnie narażone na grę „to przez ciebie” i odpowiadające na to niepokornym buntem, prowadzącym w stronę marginesu społecznego. Często staje się adresatem agresji alkoholowej i upokorzeń, zły uczeń, wagarowicz. Poszukuje aprobaty i oparcia w grupach rówieśniczych nastawionych antyspołecznie; „maskotka, czyli błazen” – to dziecko, które poprzez uśmiech i zabawę stara się rozładować napięcie. Dla takiego dziecka przestają się liczyć uczucia smutku i cierpienia, ponieważ zawsze robi dobrą minę do złej gry; „zagubione dziecko” – to dziecko, które zamyka się w świecie

6) A. Ratajczak, *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego (Zagadnienia wybrane)*, Warszawa 1980, s. 12.

7) K. Zajączkowski, *Profilaktyka zachowań dewiacyjnych dzieci i młodzieży*, Toruń 1999, s. 38.

8) B. Kowalska-Ehrlich, *System postępowania*, [w:] B. Kowalska Ehrlich, S. Walczak, *Prawne i pedagogiczne*, s. 85.

9) W. Sztander, *Rodzina z problemem alkoholowym*, Warszawa 1993, s. 3.

10) D. J. Wilmes, *Nie alkoholowi i narkotykom*, Gdańsk 2002, s. 169.

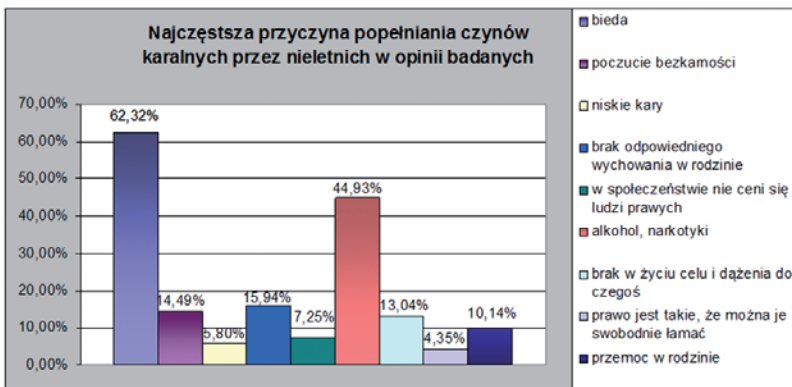
własnych fantazji, marzeń. Często jest to najmłodsze z dzieci¹¹.

Z nadużywaniem alkoholu często łączy się przestępczość występująca w rodzinach. Traktowana jest ona jako dostarczanie dzieciom wzorca przestępczego zachowania. Według badaczy istnieje ścisła zależność pomiędzy wykołajaniem się nieletnich a przestępczością występującą w ich rodzinach¹². J. Kobylińska-Szkatuła powołuje się na wyniki własnych badań wskazujących na to, iż nieletni przebywający w rodzinach, w których miały miejsce zjawiska kryminogenne, już od wczesnego dzieciństwa przyswajali sobie elementy podkultury przestępczej, co znajdowało odzwierciedlenie w ich późniejszym życiu¹³.

Kryminolodzy wskazują również na wpływ sytuacji materialnej rodzin na dewiacyjne zachowania nieletnich. Otóż, sytuacja materialna i mieszkaniowa nieletniego wyznacza standard życiowy nieletniego i wpływa w sposób istotny na stopień zaspakajania jego potrzeb. Z przytoczonych przez L. Tyszkiewicza badań wynika, że znacznie większy odsetek nieletnich zdemoralizowanych odnotowuje się w ubogich środowiskach rodzinnych niż w tych, w których nie ma problemu z zaspakajaniem potrzeb materialnych¹⁴. Dzieci i ich rodziny żyjące w złych warunkach materialnych są zagrożone nie tylko przestępczością lub innymi zachowaniami społecznie niepożądanymi, lecz również mogą mieć istotne problemy z socjalizacją.

Z powyższymi rozważaniami korespondują wybrane wyniki badań przeprowadzone w Zakładzie Poprawczym w Jerzmanicach Zdroju przeprowadzone przez autora niniejszego opracowania. Otóż, bardzo ciekawe odpowiedzi padły na pytanie odnośnie najczęstszych przyczyn popełnienia czynów karalnych w opinii samych nieletnich, co obrazuje wykres 1.

Wykres 1

11) W. Sztander, *Dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym*, Warszawa 1993, s. 15-18.

12) J. Kobylińska-Szkatuła, *Patologia rodziny a wykołajenie nieletnich*, Prob. Alkohol. 2000, nr 3, s. 2.

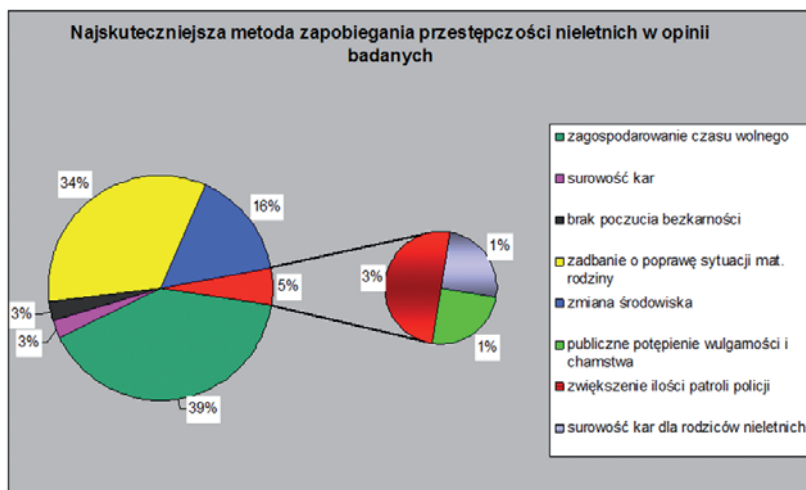
13) *Ibidem*, s. 2.

14) L. Tyszkiewicz, *Kryminologia (Zarys systemu)*, Katowice 1986, s. 142-143.

W opinii ponad 63% badanych podstawową przyczyną popełniania czynów karalnych jest bieda. Blisko 45% wskazuje na narkotyki i alkohol jako przyczyny wejścia w konflikt z prawem. W dalszej kolejności nieletni wymienili brak odpowiedniego wychowania w rodzinie (16%), poczucie bezkarności (15%), brak w życiu celu i dążenia do realizacji czegoś (13%), przemoc w rodzinie (10%), brak w społeczeństwie szacunku dla ludzi prawych (7%), poczucie bezkarności (7%).

Natomiast wykres 2 obrazuje najskuteczniejsze metody zapobiegania przestępczości nieletnich w opinii samych badanych.

Wykres 2

Zapytani o ten problem nieletni na pierwszym miejscu wskazali zagospodarowanie wolnego czasu (39%) oraz zadbanie o poprawę sytuacji materialnej rodziny (34%). Nieletni wskazali również na konieczność zmiany dotychczasowego środowiska (16%). To trzy podstawowe warunki, które leżą u podstaw, zdaniem badanych, skutecznego zapobiegania przestępczości nieletnich.

3. Stan przestępczości nieletnich na terenie miasta Legnicy

Sytuację przestępczości nieletnich na terenie miasta Legnicy obrazują dane z Komendy Miejskiej Policji w Legnicy oraz dane z Policijnej Izby Dziecka (dalej PID).

Wybrane kategorie przestępczości nieletnich w Legnicy

Rok	Rozbój		Kradzież z włamaniem		Bójka i pobicie		Przestępstwa narkotykowe	
	Ogółem	Nieletni %	Ogółem	Nieletni %	Ogółem	Nieletni %	Ogółem	Nieletni %
2007	255	100 (39%)	1228	301 (24%)	52	18 (35%)	174	29 (17%)
2008	309	147 (47%)	1135	343 (30%)	52	19 (35%)	239	28 (12%)
2009	342	200 (56%)	1136	384 (34%)	42	13 (31%)	b.d.	15

Opracowanie własne na podstawie danych z KMP w Legnicy.

Powyższa tabela obrazuje poziom przestępczości nieletnich w wybranych kategoriach na tle ogólnej przestępczości. Jak wynika z powyższego, od 2007 r. do 2009 widać systematyczny wzrost udziału nieletnich w dokonywanych rozbojach na terenie Legnicy. O ile w 2007 r. udział nieletnich w ogólnej liczbie rozbojów wynosił 39%, to już 2009 r. odsetek ten wzrósł do 56%. Zatem mniej niż co drugi rozbój popełniony został przez nieletnich.

Jeżeli chodzi o kradzieże z włamaniem, to również w tej kategorii przestępstw udział procentowy nieletnich jest coraz wyższy. W 2007 r. z ogólnej liczby rozbojów nieletni popełnili 24%, natomiast w 2009 r. odsetek ten wzrósł do poziomu 34%.

W zakresie bójek i pobic z udziałem nieletnich można mówić o stałej tendencji, bowiem licząc od 2007 r., ponad 30% z ogólnej liczby tych czynów zabronionych przypada na nieletnich.

Z kolei w zakresie przestępczości narkotykowej można odnotować spadek udziału procentowego nieletnich.

Nieletni umieszczeni w Policyjnej Izbie Dziecka w Legnicy

ROK	ogółem	chłopcy	dziewczęta	Umieszczeni po raz pierwszy	Umieszczeni po raz kolejny
2004	203	189	14	108	95
2005	353	309	44	187	166
2006	352	323	29	164	188
2007	269	244	25	142	127
2008	324	287	40	175	149
2009	315	276	39	145	170

Opracowanie własne na podstawie danych z PID w Legnicy.

Z analizy danych otrzymanych z Policyjnej Izby Dziecka w Legnicy wynika, że od 2004 r. istnieje trend wzrostowy, jeśli chodzi o liczbę umieszczonych w tej placówce, z wyjątkiem 2007 r., kiedy to nastąpił znaczny spadek liczby nieletnich.

Podsumowując dane dotyczące przestępczości nieletnich, można zauważyć, iż zjawisko to utrzymuje się na wysokim poziomie w stosunku do ogólnej liczby przestępstw. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt generalnej tendencji wzrostowej przestępstw popełnianych przez nieletnich.

4. Środki zapobiegania i przeciwdziałania patologicznym zachowaniom nieletnich podejmowane w Legnicy

Zgodnie z Uchwałą Nr VI/63/07 Rady Miejskiej w Legnicy z dnia 26.03.2007 r. przyjęto program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego „Porozumienie dla bezpieczeństwa Legnicy”. Zgodnie z założeniami i realizacją tego Programu zadania ograniczania zjawiska patologii postrzegane są jako szeroko rozumiana pedagogizacja społeczeństwa, kształtowanie świadomości prawnej młodzieży i ich opiekunów oraz działalność informacyjno-edukacyjna, co realizowane było w szczególności poprzez:

- działania związane z realizacją programów skierowanych do rodziców, opiekunów, nauczycieli, dostarczające wiedzy na temat głównych zagrożeń i sposobów ochrony dzieci i młodzieży przed zagrożeniami,
- podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia bezrobocia wśród młodzieży oraz poszukiwanie różnych form aktywizacji zawodowej,
- wprowadzenie profilaktycznych programów informacyjnych, psychoedukacyjnych i pozalekcyjnych zajęć sportowych dla dzieci i młodzieży wpływających na postawy i umiejętności ważne dla zdrowia i życia bez nałogów,
- rozprowadzanie materiałów dydaktycznych i informacyjnych dla dzieci i nauczycieli prowadzących zajęcia z zakresu profilaktyki,
- realizowanie w szkołach programów z zakresu profilaktyki uzależnień, informujących o alkoholu i narkotykach oraz problemach związanych z uzależnieniem,
- podejmowanie działań organizacyjnych zmierzających do ograniczenia skali przemocy w rodzinie oraz organizowanie różnorodnych form pomocy powszechnie dostępnej dla ofiar przemocy.

Prowadzona w gminie Legnica działalność na rzecz zwalczania zagrożenia, jakie niesie za sobą alkohol i narkomania, również wśród nieletnich, kontynuowana jest w formie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomani (GPPiRPAPN). Program ten stanowi wytyczną do szeroko ro-

zumianych przedsięwzięć i działań promujących trzeźwość i ograniczających rozmiary problemów alkoholowych oraz narkomanii w gminie.

Uwzględniając fakt, że źródłem problemów alkoholowych staje się każde nadużywanie alkoholu, program nie kieruje działań wyłącznie do osób uzależnionych i ich rodzin. Wychodząc z założenia, że w każdej społeczności najwięcej jest osób umiarkowanie pijących, program obejmuje działania na rzecz zdrowia publicznego, a także tych, którzy z racji wieku staną dopiero przed wyborem dotyczącym ilości i częstotliwości picia. Problemy związane z nadużywaniem alkoholu występowały i występować będą w mniejszym lub większym stopniu. Programy profilaktyczne skierowane były również do pokonania zagrożeń związanych z zażywaniem narkotyków, dostarczaniem młodym ludziom kompetencji w zakresie radzenia sobie z presją grupy oraz rozwijaniem umiejętności rozwiązywania problemów. Nie mogąc wyeliminować ryzyka związanego z zagrożeniem zdrowia w tym zakresie, GPPiRPAPN podkreśla rolę właściwych działań edukacyjno-profilaktycznych sprzyjających sytuacjom, w których dobrowolny, własny i świadomy wybór zmniejszy skalę zagrożenia.

W ramach GPPiRPAPN na rok 2009 wpłynęło łącznie 115 programów na realizację zadań.

Jeśli chodzi o programy realizowane dla dzieci i młodzieży, to miały one postać programów profilaktycznych, psychoedukacyjnych, terapeutycznych, a także promujących zdrowy styl życia. Programy te były prowadzone głównie w formie spotkań jednorazowych lub cyklicznych. Niektóre programy były realizowane również w postaci obozów profilaktycznych i terapeutycznych. W tych programach wzięło udział 29 456 dzieci i młodzieży miasta Legnicy.

Natomiast programy dla osób dorosłych i rodziców były realizowane w formie warsztatów, festynów, pikników oraz zajęć edukacyjno-informacyjnych z zakresu uzależnień od alkoholu, narkomanii i nikotyny, a także promowania zdrowego stylu życia. W ramach programów realizowanych dla rodziców wzięło udział 5 381 osób.

Z kolei programy adresowane do pracowników placówek oświatowych i innych instytucji prowadzone były w formie zajęć wykładowych, a także warsztatowych, które umożliwiły zdobycie przez uczestników wiedzy i praktycznych umiejętności z zakresu udzielania pomocy dzieciom i osobom dorosłym. W programach tych uczestniczyło 60 osób.

Ponadto warto odnotować, że w ramach Gminnego Programu zrealizowano także program dla dorosłych dzieci alkoholików, którego celem było doprowadzenie uczestników do uwolnienia się spod wpływów przemocy i poradzenia sobie z osobistymi doświadczeniami wiktyfikacji, a także budowaniem poczucia własnej wartości w celu uporządkowania sytuacji w rodzinie. W programie tym wzięło udział 50 uczestników.

Należy także zaznaczyć, że w ramach omawianego Programu zorganizowano w mieście wiele punktów konsultacyjnych z udziałem prawnika i psychologa. Problemy, z jakimi zgłaszały się zainteresowane osoby, dotyczyły kłopotów wychowawczych w relacji rodzice-dzieci, zaburzeń w sferze emocjonalno-osobowościowej, konfliktów małżeńskich. W 2009 r. złożono 294 wnioski w sprawie skierowania osób uzależnionych na leczenie odwykowe.

W kontekście podejmowanych przez administrację lokalną w Legnicy działań na rzecz przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich warto wspomnieć także o Ośrodku Pomocy Terapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży w Legnicy. Otóż ośrodek ten, jako specjalistyczna placówka opiekuńczo-wychowawcza wsparcia dziennego, zapewniał kompleksową pomoc rodzinie i dziecku w miejscu jej zamieszkania. Rodzice mogli w ośrodku uzyskać wsparcie w wypełnianiu funkcji opiekuńczych, pomoc w wychodzeniu z bezradności w sprawach wychowawczych, pomoc w poszukiwaniu nowych konstruktywnych metod oddziaływania na rozwój swoich dzieci.

Dzieci i młodzież w ośrodku objęte były działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i edukacyjnymi, które miały na celu wspieranie rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego oraz pomoc w nauce.

W 2009 r. z pomocy ośrodka skorzystało 113 dzieci i młodzieży. W ramach zadań opiekuńczych dzieci i młodzież miały możliwość spędzenia wolnego czasu na zajęciach klubowych. Odbywały się one w dwóch grupach wychowawczych, grupa młodszą dla dzieci w wieku 7 - 12 lat i grupa starsza dzieci w wieku 13 - 18 lat. Łącznie w dwóch grupach uczęszczało 59 dzieci.

Ośrodek oferował pomoc w formie zajęć: opiekuńczo-wychowawczych i profilaktycznych, dydaktyczno-wyrównawczych, informatycznych, korekcyjno-kompensacyjnych dla dzieci i młodzieży z deficytami w zakresie percepcji ruchowej, wzrokowej i grafomatyki, socjoterapeutycznych, indywidualnej pomocy psychologicznej.

W przypadku osób zgłaszających trudności w funkcjonowaniu swojego dziecka ustaloną formułą pracy ośrodka były konsultacje z rodzicami, opiekunami, następnie spotkania z dzieckiem w celu przeprowadzania diagnozy stanu emocjonalnego. W oparciu o diagnozę psychologiczną dziecka i jego rodziny opracowano indywidualny plan pracy dziecka i rodziny.

W 2009 r. z pomocy psychologicznej w ośrodku skorzystało 97 osób dorosłych, w tym 6 par małżeńskich. Odbyło się również 36 konsultacji jednorazowych, gdzie 15 osób uczestniczyło w terapii psychologicznej (odbyło się 359 spotkań), 48 osób brało udział w konsultacjach psychologicznych w ramach 139 spotkań. Psycholodzy udzielili 19 razy pomocy psychologicznej w sytuacjach kryzysowych w środowisku, osoby te były zapraszane na spotkania już na terenie ośrodka. Placówka zorganizowała

warsztaty dla rodziców rozwijające umiejętności wychowawcze „Chcę być dobrym rodzicem”, gdzie odbyło się 6 spotkań, w czasie których grupa rodziców brała aktywny udział w proponowanych ćwiczeniach. Korzystanie z usług ośrodka jest dobrowolne i nieodpłatne. Istotnym elementem procesu wychowawczego organizowanego tam jest czynny udział rodziców.

W kontekście podnoszonych rozważań należy także wskazana aktywność Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Legnicy. Interwencja kryzysowa stanowi zespół działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin, zwłaszcza dotkniętych przemocą lub uzależnieniem w celu zapobiegania pogłębianiu się występujących dysfunkcji. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Ośrodek otwarty jest dla każdego, kto znajduje się w stanie kryzysu, nie zakłada ograniczeń pod względem rodzaju kryzysu, wieku czy dochodów rodziny.

W ośrodku pracują psycholodzy, psychoterapeuci i terapeuci, wywodzący się z różnych ośrodków akademickich i szkoleniowych, zarówno o długim stażu i bogatym doświadczeniu, jak i pracownicy młodzi, otwarci, dobrze przygotowani i wyposażeni w najnowszą wiedzę o pomaganiu. Praca w kilkuosobowym składzie pozwala na ogłęd i rozumienie zgłaszanych przez klientów problemów z wielu stron i wyboru najlepszej interwencji pomocowej. Zróżnicowanie składu zespołu umożliwia wzajemną pracę edukacyjną, szkoleniową, superwizyjną i gwarantuje stałe doskonalenie warsztatu pracy.

W 2009 r. w Ośrodku Interwencji Kryzysowej objęto pomocą 659 osób, w tym 529 osób dorosłych i 130 dzieci i młodzieży. Biorąc pod uwagę formy pracy indywidualnej w ośrodku, przeprowadzono:

- 2.328 spotkań terapeutycznych z osobami dorosłymi, dotyczyły one 119 osób,
- 1.098 spotkań terapeutycznych z osobami nieletnimi (dziećmi i młodzieżą), dotyczyły one 105 osób,
- 259 spotkań z parami rodzicielskimi, małżeńskimi lub innymi systemami rodziny, dotyczyły one 126 osób,
- 77 konsultacji jednorazowych, dotyczyły one 77 osób,
- 572 konsultacje o charakterze poradnictwa lub konsultacji, dotyczyły one 156 osób (dorosłych i młodzieży),
- 40 interwencji kryzysowych, dotyczyły one 65 osób,
- odwiedziny 235 środowisk w ramach „Niebieskiej Karty”,
- 42 spotkania diagnostyczne dla dzieci i młodzieży oraz przeprowadzono i opracowano diagnozę 25 osób (dzieci i młodzież),
- diagnozę psychologiczną 29 osób dorosłych,
- diagnozy i opinie psychologiczne opracowano w ramach współpracy z Ośrodkiem Adopcyjno-Opiekuńczym (program PRIDE) oraz na zlecenie Sądu (opinie w sprawach opiekuńczych i rodzinnych).

W 2009 r. z pomocy logopedycznej w Ośrodku Interwencji Kryzysowej skorzystało 11 osób dorosłych na 163 spotkaniach i 74 dzieci na 700 spotkaniach. Praca logopedy polegała przede wszystkim na spotkaniach w ośrodku oraz pracy w środowisku zamieszkania osób niepełnosprawnych z zaburzeniami mowy. Ponadto systematyczną pracą w obszarze terapii mowy objęto pensjonariuszy na terenie Domu Pomocy Społecznej dla Dorosłych i Domu Pomocy Społecznej dla Dzieci.

W ostatnich latach wzrosła liczba osób dorosłych zgłaszających problemy swojej bezradności wobec zachowań dzieci w okresie dojrzewania. Część tych zgłoszeń spowodowana była niepokojem pierwszych sygnałów manifestacji, niezależności młodego człowieka, większość jednak z poważnymi zaburzeniami zachowania wymagała znacznych zmian w funkcjonowaniu systemu rodzinnego. W tej grupie zgłoszeń czytelny był wpływ pary rodzicielskiej (kryzys rodziny, dysfunkcja rodziny na zachowania buntownicze, destrukcyjne i autodestrukcyjne dzieci w okresie dojrzewania). Część zgłoszeń osób dorosłych dotyczyła bezradności wychowawczej dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym. Rodzice zgłaszali, że dzieci zachowują się w sposób niewłaściwy, niepokojący, są nadpobudliwe, nie chcą się uczyć, przeżywają lęki, mimo że nie ma powodów do obaw i niepokojów. Rodzice zgłaszający problemy swoich dzieci najczęściej oczekiwali wsparcia w formie spotkań psychologa z dzieckiem, nie dostrzegając związków między funkcjonowaniem systemu rodzinnego a funkcjonowaniem swojego dziecka.

Podjętym działaniom w sferze zapobiegania przestępczości nieletnich, główny wysiłek skierowano na aktywizację dzieci i młodzieży, organizację dla nich wycieczek zimowych oraz różnorodnych form aktywnego wypoczynku, a także wdrażając procesy wychowawcze ukierunkowane na kształtowanie bezpiecznych zachowań. Zasadniczą rolę w tych działaniach odgrywały placówki szkolne.

W szkołach legnickich podejmowany był szereg przedsięwzięć skierowanych na zachowanie bezpieczeństwa i zagospodarowania wolnego czasu dzieciom i młodzieży. Podobnie jak w latach poprzednich dofinansowano organizację wycieczek zimowych oraz otwarte imprezy rekreacyjno-sportowe. W życie wdrażany był zwarty system oddziaływań obejmujący profilaktykę, terapię indywidualną bądź grupową i opiekę nad rodziną. Przedstawiane były propozycje leczenia i terapii odwykowej młodzieży uzależnionej od alkoholu, narkotyków czy nikotyny. Z niemałym sukcesem udało się zainteresować szkołę realizacją różnych programów profilaktyczno-edukacyjnych. Wśród licznych przedsięwzięć, jakie podejmowano, za najefektywniejsze należy uznać:

- wdrożenie systemu oddziaływań, obejmującego profilaktykę, terapię indywidualną bądź grupową i opiekę nad rodziną. Polegała ona na rozmowach

z rodzicami w celu dokładnego poznania sytuacji dziecka i rodziny. Rodzice uwrażliwiani byli na potrzeby swoich dzieci. Zachęceni również do częstych kontaktów oraz wspierani przy redagowaniu podań do instytucji powołanych do pomocy rodzinie. Przedstawiane były propozycje leczenia i terapii odwykowej młodzieży uzależnionej od alkoholu, narkotyków czy nikotyny;

- realizację różnych programów profilaktyczno-edukacyjnych dzięki czemu zwiększył się udział rodziców w zebraniach szkolnych, organizowanych z udziałem pedagoga i psychologa, gdzie rodzice mieli okazję uzupełnić swoją wiedzę na tematy zagrożeń wobec dziecka w niesprzyjającym wychowawczo środowisku, możliwości wspomaganie w przestrzeganiu zasad psychohigieny, zasad niezakłóconego porozumiewania się z dziećmi i dorastającą młodzieżą;

- koordynację działań różnych instytucji wychowawczych, placówek specjalistycznych, jak: poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie zdrowia psychicznego. Wskazania specjalistów służyły placówkom do realizowania zindywidualizowanego programu wychowawczego;

- realizację zajęć warsztatowych, szczególnie miejsce zajmowały warsztaty z profilaktyki uzależnień. Młodzież i dzieci brały udział w kampanii antyalkoholowej, prowadzonej przez szkoły we współpracy z Sanepidem. Odbyły się młodzieżowe happeningi antynarkotykowe. Placówki oświatowo-wychowawcze prowadziły badania ankietowe skuteczności podejmowanych działań profilaktycznych, terapeutycznych, zajęć warsztatowych;

- na godzinach wychowawczych nauczyciele informowali uczniów o lokalnych zagrożeniach, zwłaszcza w okresie wakacji. Do udziału w takich lekcjach zapraszani byli przedstawiciele Policji i Straży Miejskiej;

- udział uczniów w zajęciach nt. bezpieczeństwa w szkole i w drodze do i ze szkoły, agresji i sposobów radzenia sobie z nią. Prowadzono również zajęcia konsultacyjno-warsztatowe dla nauczycieli w zakresie profilaktyki zaburzeń zachowania, jak unikać konfliktów relacji uczeń - nauczyciel oraz organizowano dla uczniów liczne konkursy i programy z tematyką bezpieczeństwa. Celem takich programów było uczenie dzieci zasad przestrzegania bezpieczeństwa w środowisku, w jakim przebywają;

- wprowadzenie międzyprzedmiotowych ścieżek edukacyjnych o tematyce zdrowotnej, w tym poznanie organizmu, profilaktykę, leczenie, sport, turystykę. Dzieci podczas takich lekcji poznawały m.in. zagrożenia cywilizacyjne, dlaczego należy dbać o zdrowie i własne bezpieczeństwo, jakie są przyczyny uzależnień;

- pedagogizację rodziców poprzez popularyzowanie wiedzy o formach i metodach wychowawczych, prowadzoną przez wychowawców klas. Organizowane były liczne spotkania z zakresu promocji zdrowia dla

wszystkich klas przy udziale pedagoga i pielęgniarki szkolnej nt. „Gdzie szukać pomocy?”. Masowo prowadzone były akcje profilaktyki przeziębień, schorzeń grypowych i grypy. W podejmowanych działaniach prorozdinnych pedagodzy szkolni, w ramach pedagogizacji rodziców, pomagali zrozumieć i pokonywać trudności wychowawcze występujące w okresie dorastania dzieci i młodzieży. Rodzice otrzymywali wskazówki dotyczące sposobów dobrej komunikacji w relacjach rodzice – dziecko;

- spotkania, pogadanki, warsztaty, porady indywidualne z zakresu profilaktyki uzależnień i przemocy - dla uczniów, rodziców, nauczycieli z udziałem policjanta, strażaka, specjalisty - pedagoga, psychologa, terapeuty, sędziów, kuratorów.

Z punktu widzenia działań resocjalizacyjnych istotną rolę odgrywają świetlice terapeutyczne, które w Legnicy są dwie. Świetlica Terapeutyczna nr 1 w Legnicy stanowi specjalistyczną placówkę wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży sprawiających trudności wychowawcze i mających problemy z nauką. Zapewnia pomoc rodzinie i dzieciom sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonym demoralizacją lub uzależnieniem. Zakres działań obejmuje prowadzenie działalności wychowawczej, terapeutycznej, doradczej oraz profilaktycznej wspierającej rodzinę w sprawowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Do świetlicy przyjmowani są uczniowie szkół legnickich w wieku od 6 do 18 lat na wniosek/prośbę rodziców/opiekunów prawnych dziecka, wobec których Zespół ds. Okresowej Oceny Sytuacji Dziecka wydał opinię o potrzebie pobytu w placówce. W 2008 r. do placówki przyjęto 257 dzieci, natomiast w roku szkolnym 2008/2009 przyjęto 203 wychowanków w tym 85 dziewczyn i 118 chłopców. Liczba miejsc w świetlicy wynosi 200, co świadczy o dużym zainteresowaniu rodzin i dzieci tą formą wsparcia społecznego.

5. Wnioski końcowe

Podsumowując rozważania dotyczące problemu przestępczości i demoralizacji nieletnich jako zjawiska, z którym zмага się miasto Legnica, warto zauważyć, że w istocie problem ten został dobrze rozpoznany z punktu widzenia źródeł zagrożeń demoralizacją i przestępczością nieletnich. Instytucje zajmujące się szeroko rozumianym problemem zapobiegania i przeciwdziałania zachowaniom dewiacyjnym nieletnich, które funkcjonują w Legnicy, koncentrują swe działania nie tylko na nieletnich, ale także w znacznej mierze na rodzinie, która, co zostało powiedziane wcześniej, jest głównym czynnikiem wpływającym na rozwój psychospołeczny nieletnich. W tej mierze podejmowane działania przez legnickie instytucje realizują działania mające na celu poprawę poziomu życia ro-

dzin, jak też kształtowanie wśród jej członków świadomości prawnej oraz edukacji społecznej. Warto zauważyć, że instytucje miejskie koncentrują się zarówno na profilaktyce, jak też na przeciwdziałaniu patologicznym zachowaniom.

W kontekście podniesionych w niniejszym artykule rozważań należy jednak zauważyć, iż w zbyt małym zakresie instytucje miejskie podejmują działania w celu aktywizacji społecznej, budowania społeczeństwa obywatelskiego na poziomie lokalnym, które mogłoby aktywnie włączyć się w dzieło ograniczania patologii społecznych, w tym przestępczości i demoralizacji nieletnich. Należy bowiem zdać sobie sprawę z faktu, że bez aktywizacji społecznej nie ma integracji, której brak uniemożliwia resocjalizację.

Bibliografia

1. Kobylińska-Szkatuła J., *Patologia rodziny a wykołajenie nieletnich*, Prob. Alkohol., nr 3, 2003.
2. Kowalska-Ehrlich B., *System postępowania z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie w Polsce*, [w:] B. Kowalska-Ehrlich, S. Walczak (red.), *Prawne i pedagogiczne aspekty resocjalizacji nieletnich*, PR IPSiR, nr 12, 1992.
3. Pospieszyl K., Żabczyńska E., *Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie*, Warszawa 1985.
4. Raczkowska J., *Na tropach rodzicielskich niepowodzeń*, Warszawa 1988.
5. Ratajczak A., *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego (Zagadnienia wybrane)*, Warszawa 1980.
6. Sztander W., *Dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym*, Warszawa 1993.
7. Sztander W., *Rodzina z problemem alkoholowym*, Warszawa 1993.
8. Tatała M., *Rodzina w rozwoju społecznym dziecka*, Prob. Alkohol., nr 1, 1998.
9. Tyszkiewicz L., *Kryminologia (Zarys systemu)*, Katowice 1986.
10. Wilmes D. J., *Nie alkoholowi i narkotekom*, Gdańsk 2002.
11. Zajączkowski K., *Profilaktyka zachowań dewiacyjnych dzieci i młodzieży*, Toruń 1999.